

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528) www.economy.nayka.com.ua | № 3, 2018

УДК 338.439.636

*Я. І. Мулик,
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри аудиту та державного контролю
Вінницького національного аграрного університету
А. О. Цуркан,
студентка Вінницького національного аграрного університету*

ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ АГРАРНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Yaroslavna Igorevna Mulyk,
candidate of economic sciences, senior lecturer of the audit and state control department
The Vinnytsia National Agrarian University
Anna Olegovna Tsurkan,
student of the Vinnytsia National Agrarian University*

INTERNAL CONTROL IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF AN AGRARIAN ENTERPRICE

Розглянута необхідність організації та здійснення внутрішньогосподарського контролю в системі управління аграрним підприємством. Визначено шляхи оптимізації виробництва сільськогосподарської продукції за умови використання внутрішньогосподарського контролю. Виділено внутрішньогосподарський контроль як важливий елемент діяльності аграрних підприємств.

The necessity of organization and implementation of internal control in the management system of agrarian enterprises is considered. The ways of optimization of production of agricultural products are determined with the use of internal control. Domestic control is highlighted as an important element of agrarian enterprises.

Ключові слова: *внутрішньогосподарський контроль, система контролю, управління виробництвом, об'єкти внутрішнього контролю, сільськогосподарська продукція.*

Key words: *internal control, control system, production management, objects of internal control, agricultural products.*

Постановка проблеми. Аграрна сфера виробництва на сьогодні розвивається швидкими темпами. Це обумовлено збільшенням попиту на продукцію сільськогосподарського виробництва. Швидкі темпи зростання ринкового середовища спонукають аграрні підприємства до підвищення ефективності господарської діяльності,

збільшення обсягів виробництва, розширення галузей аграрного сектору. В умовах ринку розвиватися можуть лише стабільно працюючі, конкурентоспроможні підприємства, тому всі вищенаведені фактори відіграють важливу роль в господарюванні аграрного підприємства. Для усіх без виключення підприємств актуальним залишається пошук шляхів покращення своєї діяльності для оптимізації виробництва, шляхів подолання кризових явищ, впровадження інноваційних технологій та прийняття доцільних управлінських рішень з метою покращення діяльності підприємства.

Узагальнюючи зміст цих завдань, що стоять перед аграрним виробництвом, постає нагальна потреба посилення на підприємствах внутрішньогосподарського контролю. Саме такий контроль повинен забезпечити доцільність використання і розподіл коштів на виробництві, збалансований документообіг, розробку та виконання управлінських рішень, інших завдань щодо оптимізації сировинних запасів, ефективності використання необоротних активів тощо.

Метою дослідження є визначення та характеристика шляхів покращення і вдосконалення роботи аграрних підприємств при застосуванні внутрішньогосподарського контролю в системі управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем внутрішньогосподарського контролю та його запровадження займалися провідні вчені, серед яких: С.М. Зубчик Т.А. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, Т.О. Мулик, Р.І. О. А. Подолянчук, Криницький, У.О. Марчук, М.М. Коцупатрий, Н.Л. Жук. Більшість досліджень зосереджені на розкритті сутності внутрішньогосподарського контролю, його змісту, функціях та об'єктах. Однак, розвиток економічних відносин, специфіка діяльності підприємств аграрної сфери вимагають поглибленого дослідження можливостей внутрішньогосподарського контролю. Доцільно додати провідних науковців, які займалися дослідженням діяльності аграрних підприємств, а саме О.В. Гищенко, В.М. Гончаров, В. І. Зубкова, П.М. Макаренко, Л.Ю. Мельник, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко та інші.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах господарювання для оптимізації процесу виробництва сільськогосподарської продукції контроль забезпечує зв'язок між керівництвом та безпосередніми учасниками усіх господарських процесів, що відбуваються на підприємстві. Внутрішньогосподарський контроль на сьогодні не виділяють як окрему категорію. Він чітко не регламентується законодавством України. Саме відсутність законодавчого трактування сутності, функцій та можливостей використання внутрішньогосподарського контролю є однією із головних причин того, що науковці по різному трактують поняття «внутрішньогосподарський контроль».

Взагалі контроль – достатньо широке поняття, що включає забезпечення відповідності і правильності функціонування певного суб'єкта відповідно до прийнятих управлінських рішень з метою успішного досягнення поставлених цілей.

Так С.М. Зубчик вважає, що внутрішньогосподарський контроль є видом економічного контролю власника, являє собою систематичне спостереження та перевірку ефективності використання активів та зобов'язань підприємства, виробництва при найменших витратах, повне збереження майна, профілактика безгосподарності та розкрадання, законність та доцільність господарських операцій та процесів, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженим ним посадовою особою (органом) з метою формування інформаційних засад прийняття управлінських рішень або їх коригування для досягнення поставлених цілей найбільш ефективним способом. [1].

М.М. Коцупатрий вивчає внутрішньогосподарський контроль як контроль з боку господарства за діяльністю своїх підрозділів. При цьому перевіряється вся господарська діяльність або її окремі сторони [2].

Отже, на нашу думку, внутрішньогосподарський контроль – це система заходів підвищення діяльності суб'єкта господарювання, яка стосується внутрішніх процесів, які відбуваються на підприємстві, для надання внутрішнім користувачам інформації, яка буде використовуватися в прийнятті управлінських рішень.

Місце внутрішньогосподарського контролю серед функцій управління сільськогосподарським підприємством та його зв'язок із системою управління представлено на рис. 1.

Рис. 1. Місце внутрішньогосподарського контролю серед функцій управління сільськогосподарським підприємством
(побудовано за [1; 6; 7;])

Організація внутрішнього контролю на сільськогосподарському підприємстві передбачає здійснення суб'єктами, наділених відповідними повноваженнями наступних дій:

1. Контроль за дотриманням виконання управлінських рішень всіма структурними підрозділами сільськогосподарського підприємства.

2. Надання доцільної довідкової інформації як керівникам, так і безпосередньо менеджерам різних рівнів управління.

3. Порівняння поточних показників діяльності підприємства з минулими за відповідними періодами; оцінка відхилень, отриманих в процесі аналізу, що дозволяє встановити фактори впливу на результативні показники, визначити шляхи подолання кризових явищ.

4. Забезпечення збереження майна підприємства.

5. Пошук альтернативних рішень, розробка та впровадження пропозицій щодо вдосконалення процесу виробництва, можливостей використання інноваційних технологій.

6. Контроль за дотриманням законності здійснюваних операцій, виконанням вимог внутрішніх положень підприємства.

З наведених вище пунктів можна зазначити, що внутрішньогосподарський контроль повинен здійснюватися керівниками (власниками) аграрних підприємств, менеджерами вищої ланки управління. Він може доповнюватися внутрішнім аудитом, незалежною аудиторською перевіркою, іншими видами контролю. Внутрішньогосподарський контроль аграрних підприємств може бути визначений з метою одержання зростаючого прибутку, а також досягнення інших специфічних для кожного власника підприємства цілей. Він може розглядатися і як комбінація окремих складових діяльності підприємства — виробництва, комерційної діяльності, фінансів, маркетингу, управління трудовими ресурсами.

Система управління аграрним підприємством включає в себе ряд особливостей, які відрізняють його від інших суб'єктів господарювання. Аграрні підприємства працюють в умовах ризику та невизначеності, оскільки на результати виробництва значно впливають природно-кліматичні умови. Тому, кінцеві результати значною мірою можуть залежати не лише від кількості та якості застосованих ресурсів, а й від конкретних умов, за яких здійснюється виробництво. Саме цим зумовлена потреба в запровадженні внутрішньогосподарського контролю.

Якщо керівники будуть застосовувати внутрішньогосподарський контроль в прийнятті управлінських рішень, це допоможе вдосконалити процес функціонування сільськогосподарського підприємства та розробити низку стратегічних рішень, а саме:

- збільшення посівних площ;
- контроль за якістю продукції;
- розвиток і вдосконалення процесу виробництва;
- впровадження високопродуктивної техніки та ефективність її використання.

Внутрішньогосподарський контроль являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання фінансових та майнових ресурсів, інвестованих в діяльність господарюючого суб'єкта, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженням грошових коштів і матеріальних цінностей на сільськогосподарському підприємстві. У той же час цей вид контролю є складовою частиною внутрішнього економічного механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих управлінських рішень, найважливішою функцією управління підприємством. Система внутрішньогосподарського контролю дає змогу з'ясувати, на скільки діяльність підрозділів усіх ієрархічних рівнів відповідає чинному регламенту, установленим завданням і на скільки вона ефективна.

Варто зазначити що, внутрішньогосподарський контроль на сільськогосподарському підприємстві не є основною функцією управління. Але він є невід'ємною складовою контролю в цілому. Без наявності цієї функції неможливе цілісне управління аграрним підприємством та організація його діяльності. На нашу думку, це особливо стосується великих сільськогосподарських підприємств. Адже керівники, які мають у своєму підпорядкуванні велику кількість структурних підрозділів, потребують детального аналітичного представлення господарської діяльності підприємства, що може забезпечити дієвий, правильно організований внутрішньогосподарський контроль. Ефективна організаційна структура аграрного підприємства передбачає оптимальний розподіл відповідальності й повноважень працівників. Вона повинна, по можливості, перешкоджати спробам окремих осіб порушувати вимоги контролю і забезпечувати розподіл несумісних функцій. [4].

Підвищення результативності діяльності сільськогосподарського підприємства можна досягти, насамперед, завдяки визначенню шляхів оптимізації виробництва сільськогосподарської продукції за допомогою внутрішньогосподарського контролю. До них можна віднести:

- аналіз продуктивності тварин, ефективності використання кормів, витрат та виходу продукції тваринництва та рослинництва;
- прогнозування оптимальної структури стада, виходу поголів'я, оптимальних раціонів годівлі, витрат виробництва та виходу продукції ;
- контроль і аналіз досягнутих результатів, а також оптимізація управлінських рішень стосовно їх подальшої раціоналізації).
- контроль за поліпшенням якості і використанням землі;
- матеріальне стимулювання працівників за результатами контролю

Внутрішньогосподарський контроль – це своєрідна інформаційна база для аграрного підприємства. В сучасних умовах господарювання доцільно було б шукати шляхи до безвідходного виробництва сільськогосподарської продукції. Це дало б змогу товаровиробникам не тільки заощадити на утилізації а й отримати прибуток від переробки. Саме такі питання постають перед аграрними підприємствами і саме внутрішньогосподарський контроль є допоміжним елементом у їх вирішенні [4].

Висновки. Отже, можна зазначити, що внутрішньогосподарський контроль є невід'ємною частиною в управлінні сільськогосподарських підприємств. Запровадження внутрішньогосподарського контролю як системи заходів, визначених управлінським персоналом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою ефективного виконання усіма працівниками своїх обов'язків по забезпеченню вірного проведення господарських операцій з дотриманням їх законності та економічної доцільності за сучасних умов господарювання, є надзвичайно важливим. Він забезпечить керівникам, менеджерам та управлінському апарату правильність і своєчасність прийняття управлінських рішень, для досягнення поставлених завдань щодо підвищення конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності сільськогосподарського підприємства в цілому.

Література.

1. Зубчик С. М. Формування внутрішньогосподарського контролю як складової економічних наук / С. М. Зубчик // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(2). - С. 95-107.
2. Коцупатрий М. Внутрішньогосподарський контроль: організаційні аспекти та класифікаційні ознаки / М. Коцупатрий, У. Гуцаленко // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 433 – 436.
3. О.І. Крюкова Внутрішній контроль в системі управління підприємствами АПВ / О.І. Крюкова Т.М. Гнат'єва // Аграрний вісник Причорномор'я -2014- № 75 с.67.

4. Галич О.А. Внутрішньогосподарський контроль в системі управління аграрних підприємств. / О.А. Галич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/26.pdf>.

5. Мулик Т.О. Організація внутрішнього контролю в системі управління оподаткуванням / Т.О. Мулик, Я. І. Мулик // Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку. Матеріали підсум. міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25-26 грудня 2015 р.) ГО «Львівська економічна фундація». У 3-х ч. – Львів: ЛЕФ, 2015. –С. 102-105.

References.

1. Zubchik S.M. (2013), "Formation of Internal Economic Control as a Component of Economic Sciences Ekonomichni nauky. Ser. : Oblik i finansy, vol. 10, no 2, pp. 95-107.

2. Kotsupatry M. and Gutsalenko U. (2010), «Internal Control: Organizational Aspects and Classification Features» Economic Analysis. no. 6, pp. 433 - 436.

3. Kryukova O.I. and Gnatyeva T.M. (2014), "Internal control in the enterprise management system APV" Ahrarnyi visnyk Prychornomoria no 75, p .67.

4. Galich O.A. "Internal control in the management system of agrarian enterprises." [Online], available at: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/26.pdf> (Accessed 19 March 2018)

5. T.O. Mulik and Mulik Ya. I. (2015), "Economy, finance and management: problems and modern ways of development", *Zbirka dopovidej na Mizhnarodnij ekonomichnij konferentsii* [Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку] Mizhnarodna Ekonomichna konferentsiya [International economic conference], "Lvivska ekonomichna fundatsiia ", pp. 102-105.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2018 р.